

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड
एम. ए. द्वितीय वर्ष अभ्यासक्रम
जून २०२० पासून

सत्र तिसरे

अभ्यासपत्रिका : IX - साहित्य समीक्षाशास्त्र
अभ्यासपत्रिका : X - सामाजिक भाषाविज्ञान

अभ्यासपत्रिका : XI - साठोत्तरी वाङ्मयीन प्रवाह
किंवा

अभ्यासपत्रिका : XI - लोकसंस्कृती व मराठी लोकसाहित्य

अभ्यासपत्रिका : XII - एका लेखकाचा अभ्यास - मध्ययुगीन - संत तुकाराम
किंवा

अभ्यासपत्रिका : XII - एका लेखकाचा अभ्यास - आधुनिक - नागनाथ कोतापल्ले
सत्र चौथे

अभ्यासपत्रिका : XIII - समीक्षापद्धती आणि साहित्य संशोधन

अभ्यासपत्रिका : XIV - मध्ययुगीन मराठी वाडमयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी

अभ्यासपत्रिका : XV - मराठी वैचारिक साहित्य
किंवा

अभ्यासपत्रिका : XV - तौलनिक साहित्य

अभ्यासपत्रिका : XVI - प्रादेशिक साहित्य
किंवा

अभ्यासपत्रिका : XVI - अमराठी प्रांतातील मराठी साहित्य

अभ्यासपत्रिका : XVII - प्रकल्पलेखन

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय, हिमायतनगर

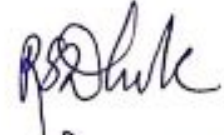

एम. ए. मराठी द्वितीय वर्ष
शैक्षणिक वर्ष - 2023-24

प्रकरण लेखन विद्यार्थ्यांची यादी

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	उपस्थिती
१)	धुमाके प्रकाश एन.	AA
२)	गायकवास योगेश गणेश	AA
३)	शेकडे सुरज प्रकाश	PP
४)	लपास्कर दिव्या शिवाजी	PP
५)	सुबुक्ला रफिक शेख	PP

Principal
Hutatma Jaywantrao Patil Mahavidyalaya
Himayatnagar Tq. Himayatnagar Dist. Nanded

प्र. धुके आरं एन.
(मराठी पदोपचार विभागा प्रमुख)

18
25

इतात्मा जयवंतराव पाटील
महाविद्यालय, हिमायतनगर

शैक्षणिक वर्ष 2023-24

वर्ग - एम. ए. मराठी द्वितीय वर्ष

शोध प्रबंध विषय :- मराठी लोकसाहित्याचा
अभ्यास

विद्यार्थीनीचे नाव :- सुबुक्ता रफिक शेख

परिक्षा क्रमांक :- HB.154117

विद्यार्थी

मागदर्शक

Subjekt.

सुबुक्ता रफिक शेख

प्रा. आर. एस. धुळे

स्यादी सारखे । शब्द वापरात येत
 असल तरी हे विविचन साकारा
 दात जाण्या शक्यतेने पुढावर आ-
 गवताना सुचवलेला लोकसाहित्याचा
 शब्द सर्वसामान्य झाला आहे ना
 साहित्याचा शब्दातील विशेष अर्थ
 आहे आणि साहित्याचा शब्दाला
 विशेष असा अर्थ प्राप्त झालेला
 आहे परंतु लोकसाहित्यातील साहित्य
 या शब्दाला एक वेगळा अर्थ प्राप्त
 झालेला आहे परंतु लोकसाहित्यातील
 साहित्य हा शब्द वास्तव्यसुचक आहे
 या दृष्टीने लोकांची जीवन जगण्या-
 चा साधन सामग्री म्हणूनच जीवन
 जगताना ज्या कृती केल्या जातात
 ती जी सामग्री या जगण्याला
 मदत करत ती सामग्री असून
 साहित्य ही शब्दाचा अर्थ आहे

या क्षेत्राचे व्यापक अर्थ लोकसाहित्याचे
 लोकसाहित्याचे व्यापक असा अर्थ
 सागराप्रमाणे पसरला आहे लोकजी-
 वनाच्या विविध क्षेत्रांचे लोकजी-
 वनर अव्यासकाविषय अथवा सव्यास

4. दंतकथा -

दंतकथा हा शब्द Legend या शब्दाला, समानावधी आहे. सद्गुणकथा या केंवळ रचने करितात तर न्याय दुर्लभा दंतकथा ही बोधक न करता विषयामध्ये कल्पना असत. शतकांनुशातक दंतकथांची परंपरा चालू आहे. दंतकथांची व्यख्या कुडीलप्रमाण आहे. मौखिक परंपरेने चालत आलेली व साधारी ऐतिहासिक दृष्टी आधार असलेली मात्र मौखिक परंपरेने तिये स्वरूप बदलत असते. अशा कथांना दंतकथा असे म्हणतात.

5. हास्यकथा -

या कथा अस्तित्वाती ग्रा- मस्यता व्यंगोपर आधारित असतात. हास्य कथा असल्या तरी उच्च दृष्ट्या असतात. ती होते. ज्या कथा लोककवतून मिमी- कथा सांगितल्या जातात. त्यांना हास्यकथा असे म्हणतात. या कथा प्रामुख्याने विनोद निमीती साठीचे सांगितल्या जातात. व्यंग अतिशयोक्ती ग्राम्यता असलेली प्रासंगिक हास्य निमीती करवाय्या घड्या या कार- गामुळ हास्य कथा निर्माण होतात.

6. वृत्तकथा -

वृत्तकथांत वृत्तकथेच्या
समावेश केला असल्याने वृत्तकथांत स्वतंत्र
असा आधार करावा की काय होय. या
संदर्भात वाद आहेत. परंतु धार्मिक कथांत
या कथांना अगुन्य साधारण असून सहाय्य
करण्या कारणाने जनमानसांत आकर्षण
कथन व प्तवण कथ्यां जातात. मुक्त
नक्ष विधीच्या सांगतीशी या कथेची सांगी
ड घातली असल्याने विधीची सांगती
वृत्त कथेवरील होतच नाही. असा एक
समज आहे. आजलागायत या कथा
जनमानसांवर प्रभाव टाकताना दिसून येता-
त सांगितः वृत्तकथा ह्या 'सकल
अकर्तृत्वं निमानं होतुम्' वृत्त कथेच्या
मार्फत पाप-पुंस श्चभितता पाविर्यता
याच वलय असत.

" ज्या देवकथा धर्मविधीशी
अविभाज्यपणे जोडलेल्या असतात. अशा क-
थांना विधीकथा, वृत्तकथा, कथा म्हणतात.
यांच्या जीवनाशी वृत्तकथा ह्या रि-
त्याच्या जीवनात वृत्तकथांना अविभाज्य
असून स्थान असते. या कथांत काही कथा
रिथ्या - पुत्रव दान्दी मीळून कात असत.
तरी स्त्रीयच्या आजीजीवनात महत्वाच
स्थान आहे.

संसार

अशा प्रकारे आपण या लोच प्रबंधामध्ये संसारी लोकसाहित्याचा अभ्यास केला आहे. त्यामध्ये आपण संसारी लोकसाहित्याचा व्याख्या पाहिल्या विविध साहित्याची कृती मांडलेल्या व्याख्यांचा अभ्यास केला. लोकसाहित्य हा पारिभाषिक शब्द FOLKLORE या इंग्रजी शब्दासाठी वापरण्यात आलेल्या आहेत. असं विसूच येत. लोकसाहित्याच्या अभ्यासाचा महत्त्व याचा अभ्यास केला. लोकसाहित्य या शब्दातील लोक शब्द याचा फेरित अभ्यास केला. लोक साहित्याच्या लक्षणांचा फेरित अभ्यास केला. लोकसाहित्य आणि इतर शास्त्रा यांच्याशी संकमकाचा अशा प्रकारे संबंध आहे. याचा अभ्यास केला. लोकगीतां मूळाले काय त्यांच्या व्याख्या व विशेष्य यांचा फेरित अभ्यास केला.

लोकनाट्य म्हणजे काय खेडगावात लोकनाट्य कशा प्रकारे सादर केले जाते. याचा अभ्यास लोकनाट्य ह्या प्रकारामध्ये पाहिले आहे.

सहायनायक संशोधन विभाग संस्था संचालित.

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शे. क्र. 2012320124

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की

सुखला रफिक शेख

या विषयावर

मराठी

विषयात पदव्युत्तर स्तरावर

मराठी लेखसाहित्या

उत्थास

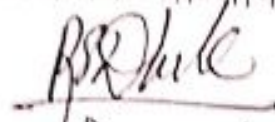
या विषयावर शोधपत्र (प्रकल्प लेखन) पूर्ण केले आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

Principal

Hutatma Jaywantrao Patil Mahavidyalaya
Himaytnagar To.Himaytnagar Dist.Nanded

मार्गदर्शक प्राध्यापक

प्रा. धुळे आरं. (स.)

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था, हिमायतनगर

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय, हिमायतनगर
तालुका हिमायतनगर, जि.नांदेड.

शैक्षणिक वर्ष : 2023-2024

प्रकल्प लेखनाचे नाव
साहित्यविचार

संशोधकाचे नाव
दिव्या शिवाजी तपासकर

परीक्षा क्रमांक : HB.154119

वर्ग : एम.ए.द्वितीय वर्ष

विषय : मराठी

मार्गदर्शक प्राध्यापकाचे नाव

प्रा.धुळ आर.एस

(मराठी विभाग)

स्वामी रामानंद मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

शैक्षणिक वर्ष : 2023-2024.

मराठी विषयाच्या एम.ए द्वितीय वर्षासाठी प्रकल्प लेखन

साहित्यशास्त्र

संशोधक

दिव्या शिवाजी तपासकर

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय, हिमायतनगर

तालुका हिमायतनगर, जि.नांदेड.

संशोधक मार्गदर्शक

प्रा.धुळे आर.एस.

(मराठी विभाग)

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय, हिमायतनगर

तालुका हिमायतनगर जि.नांदेड.

प्रतिज्ञापत्र

मी प्रतिज्ञापूर्वक निवेदन करतो कि, साहित्य विचार आणि साहित्य संबंध तुलनात्मक अभ्यास या विषयावरील सदरचा प्रकल्प लेखन मी स्वामि सगमानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड मराठी विषयाच्या एम.ए. द्वितीय वर्षासाठी लिहिलेला आहे.

- हा प्रकल्प मी स्वतः संशोधन पूर्वक लिहिला असून प्रकल्प लेखनातील सर्व मजकूर माझ्या संशोधनापर अभ्यासावर आधारलेला आहे. हा प्रकल्प लेखन मी कोणत्याही अन्य पदवीसाठी इतर विद्यापीठात सादर केलेला नाही.

स्थळ : हिमायतनगर

दिनांक :

संशोधक

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय, हिमायतनगर
तालुका-हिमायतनगर जि.नांदेड.

* प्रस्तावना *

‘साहित्यविचार’ हा खूप व्यापक असा
अभ्यासविषय आहे. प्राचीनमध्मेयुगीन काल-
पायुन ते अलीकडेच्या समकाळापर्यंत या
विषयाची आत्माने आणि विविधांगाने चर्चा
होत आली आहे.

‘साहित्य’ ही जरी एक स्वभावसुः
वादवृद्धत संकल्पना आहे. तसेच साहित्य-
विचाराच्या संदर्भात ही आपोआय म्हणता
येईल त्यामुळे या अभ्यासविषयाच्या
मांडणीसाठी आजपावेतो विविध विचारवंत,
भक्त्यायक, मीमांसक, समीक्षक, विविध
वाद घालत आले आहेत. भारतीय
साहित्यशास्त्रातील असाविचार ते मार्शवादी-
दृष्टीने साहित्यविचार अशी दोन्ही
मांडणी कधी होत, तर कधी या
दोघांना सामावून घेऊन त्यातील शक्ति-
मध्मे साधुन ‘संकल्पनात्मक मानुषत’ चा
अंगो मांडणी होत आणि ती-ती
भक्त्यायक, समीक्षक मंडळी कव्य वा
साहित्याचे प्राबल्य तत्व म्हणून आपला
विचारव्यूह / संकल्पना करी - म्हळाची
आहे, हे मांडत आले आहेत. तेव्हा
अशा साहित्यविचाराला समजावून घेणे या
भांगो, त्याचे अख्यपण - अध्यापक वरणे.

* साहित्याचे स्वरूप आणि विशेष

मानवाच्या जिवनामध्ये 'साहित्य' ही
 यंत्रणा वेगवेगळ्या परिणी वापरली जाते.
 साहित्याचा व्यावहारिक अर्थबोध 'सामग्री'
 असा असतो. होना. असे पुढाच्या दुकाना-
 च्या पाठीवर लिहिजेत असे. उदा.,
 घेणे अर्थ प्रकारचे सामान्य साहित्य
 मिळते. उदा. साहित्य संगीत साहित्य,
 अज्ञान - विज्ञानचे साहित्य. बांधकामाचे
 साहित्य, शेतीचे साहित्य असा विविध
 अर्थाने हा शब्द वापरला जातो.
 परंतु तेव्हा आपण साहित्य शब्दापूर्वी
 कुठला ही शब्द हा वापरला केवळ
 साहित्य असे संबोधतो. तेव्हा त्याचा
 अर्थ नेहण असा होतो. अर्थात जे जे
 लिहिजेत ते ते साहित्य अशी
 साहित्याची संकल्पना असा अर्थ होतो
 येतो उदा. पत्रे वृत्तपत्रे, मसुदा
 नादिराती इ.

* साहित्यविचाराची व्याख्या :-

भारतीय साहित्यविचार मंडित भसनाना
 संस्कृत साहित्यशास्त्रकारांनी केल्या
 अर्थात साहित्याच्या ज्या ज्या व्याख्या
 केल्या आहेत, त्यानीच बहुतांश

* भारतचे रससुत्र -

भरताने 'नाट्यशास्त्र' हा रससिद्धांत
सर्वात प्रथम मांडला. गंधाच्या रसाच्या रूपा-
घात भरताने प्रख्यात रससुत्र सांगितले आहे.
'विभावानुभवव्यापिचारी संयोगान रसनिवपती'
(विभाव, अनुभाव आणि व्यापिचारी भाव
यांच्या संयोगाने रसनिवपती होते.)

* लौकिकभाव आणि नाट्यभाव -

नाटकामध्ये भयवा काळामध्ये रसनिवपती
करून रसिकांच्या ठिकाणी विरिष्ट चिन्तवृत्ती
(भाव) निर्माण करणे हा या रस कला व्यापाराचा
हेतू आहे. शास्त्रीय भरतानी नाट्यमधील
वस्तुची यादी देताना रसावरोधरा यांचाही
निर्देश केला आहे. पण येथे रस आणि
भाव हे नाट्यगत रसभाव आहेत हे
लक्षात ठेवावे लागते. यामुळे रसानिवपती
चिन्तवृत्ती यांची निर्मिती हे शब्द वाच्याने
एवढे धावयचे सादित हे लक्षात
ठेवावे लागते.

चिन्तवृत्ती जीवनात निर्माण होतात.
नाटकाने त्याचा वेवळ अभिनय करायलाचा
अर्थही भरताने कीर्तित चिन्तवृत्तीचे विवेचन
केलेले नाही. विरिष्ट चिन्तवृत्ती भुक्ताने आहेत.
किंवा धर्मिक यांचे भरताने आवश्यकता वाज
नव्हती. भरताना वेवळ लैकिक चिन्तवृत्ती
यांवादी अशा नाट्याचे विवेचन करायचे होते.

② अनुभाव :-

अनुभाव हे परिणाम स्वरूपी आहे, नायक आणि नायिका किंवा कथावस्तूतील इतर व्यक्ती यांच्या मनात जागा झालेल्या भावनांचे दृश्य वा प्रकट परिणाम त्यांच्या मुख्य शरीरावर विस्कळीत जागृताने म्हणजेच नायक नायिकांच्या मनातील भावना बाह्य शरीरावरील बदलाने आद्यिक अर्थपूर्ण होतात. या बदलांनाच 'अनुभाव' म्हणजेच जाते. प्र.६.७ रसाले दृश्य असेल तर नायिकेच्या भावावर तांबूस लज्जेची कटा येणे, पदराशी चालू करणे, अंगठ्याने जमीज उकडणे, डोक्या जमीनीकडे आदी शारीरिक स्थित्यांकून रस परिचारा व्हायला भाविकच म्हणत होते.

③ क्षीतीच्या उचित भावनेमुळे रसा त्या व्यक्तीचा चेहरा कावराबावरा होतो, हातपाऊ धरवताना, लीवडी वळणे, डोक्या निस्तेज झाले होते होतात. या सगळ्या परिणामांचे दृश्यरूप म्हणजे 'अनुभाव' होय. दान्वालीकृत नट्यभावाने प्रत्यक्ष रसिकांच्या चित्तवृत्तीला अनुभाविक करून रस प्रतीती देतात त्यास अनुभाव म्हणतात. भरतमुनीचे नाट्यशास्त्र व रसविद्या देवदेवतांच्या संवर्धन अनेकदा उल्लेखिले गेले आहे.

मराठवाडा माग्रीण शिक्षण सारथा संचलित.

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की,

दिव्या शिवाजी तणासकर
या विद्यार्थ्याने

मराठी

विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर

साहित्य विचार

या विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण

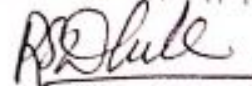
केले आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

Principal

Hutatma Jaywantrao Patil Mahavidyalaya
Himayatnagar To. Himayatnagar Dist. Nanded

मार्गदर्शक प्राध्यापक.

प्रा. धुके आर. एस.

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था , हिमायतनगर

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय , हिमायतनगर
तालुका.हिमायतनगर , जिल्हा.नांदेड

शेक्षणिक वर्ष : 2023-2024

19
25

शिक्षणक्रम : दलित साहित्याचा अभ्यास

विद्यार्थ्यांचे नाव

सुरज प्रकाश शेळके

परीक्षा क्रमांक : HB 154118

वर्ग : एम.ए. द्वितीय वर्ष

विषय : मराठी

विद्यार्थी

सुरज प्रकाश शेळके

मार्गदर्शक

प्रा.आर.एस.धुळे .

अनुक्रमणीका

अनु .क्र	प्रकरणाचे मुद्दे	पान क्र.
1	प्रस्तावना	1-2
2	दलित साहित्याची व्याख्या	3-6
3	दलित साहित्याची संकल्पना	7-11
4	दलित साहित्याची स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये	12-17
5	दलित साहित्याची पूर्व परंपरा	18-23
6	दलित साहित्या मधील कवितेची आशयसूत्रे	24-33
7	दलित साहित्याचे काही सौंदर्य शास्त्र	34-42
8	दलित दलित साहित्या माधील आंबेडकरी चळवळ	43-48
9	दलित साहित्याची प्रेरणा शक्ती	49-59
10	दलित साहित्य आणि लोक साहित्य	60-65
11	समारोप	66-67

* प्रस्तावना :- मराठी साहित्यात 1960 नंतर विविध प्रवाह उदयास आले आहे. या काळात नंतर दामित साहित्या, ग्रामीण साहित्या, आदिवासी साहित्या, स्त्रीवादी साहित्या, विज्ञानवादी साहित्या, असे अनेक साहित्य प्रवाह उदयास आले. दमित साहित्य प्रवाह हा 1960 नंतर मराठी साहित्यात विकसित झालेला एक ठळक साहित्य प्रवाह आहे. या साहित्य प्रवाहाच्या "फुले- आंबेडकर प्रेरणेचे साहित्य" या नावाने ओळखले जाते. या साहित्य प्रवाहाच्या मुळाशी असणाऱ्या-प्रेरणा "गेव्या" शतकातील विविध सामाजिक, राजकीय, अंस्कृतिक, घडामोडी आहेत. एकूणच या सर्व साहित्य प्रवाहाच्या मुळाशी शोषण विहित समाजस्थाना नव्हेत ज्ञानी पाहिले. हे समाज सूत्र आहे आणि म्हणूनच सर्व प्रकारच्या शोषण, अन्यायविरुद्ध आवाज उठवणारे साहित्य या प्रवाहाच्या निर्माण झाले आहे असे आपणास दिसते.

दमित साहित्य झगवान बुद्ध, संतकवीर, महात्मा फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, यांना प्रेरणा स्थान मानले गेले आहे. दमित चळवळीत पाहिले प्रेरणा तथागत बुद्ध हेच आहेत. सर्वांना समान पातळीवर 'माणूस' म्हणून सन्मानाने उगावणाऱ्या अंपूर्ण इष्टवादी लोकशाहीनिष्ठा, तत्वज्ञान, प्रथम झगवान बुद्धाने दिले दमित साहित्यात निर्मितीमागे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे महान विचार आहेत. बाबासाहेबांची विचारांची प्रेरणा घेऊन दमित भारतीय स्तरावर स्थापित झाला आहे. 'दमित साहित्य' हा वाङ्मय प्रवाह केवळ मराठीतच नाही तर भारतीय स्तरावर स्थापित झाला आहे जग जवळ येण्याच्या प्राक्रियेला वाढीला लागल्याने 'दमित साहित्य' हा वाङ्मय प्रवाह विश्व स्तरावरही चर्चित जात आहे. दमित साहित्य दमितान्या मुळीचे हत्यार आहे. दमितान्या राजकीय हक्कांची कैफियत म्हणून दमितानेडे

पाहिले जाते.

दमित साहित्य हे वेगळ्या जाणिवेचे साहित्य मानले जाते. वर्षानुवर्षे ठावठिकाणे जीवन जगणाऱ्या ठारपूस्य व अडाणी समजल्या जाणाऱ्या आणि राजकीय, सामाजिक व आर्थिक दृष्ट्या अपेक्षित राहिलेल्या स्मृतिविक्रयी ही जाणीव आहे. नकार दुःख, आपमान, भायरी, बेकारी, गुनांमिरी, शोषणा, वेदना सहन करून, हा वर्ग ज्ञान आहे, शक्तिरुद्ध, आवाज उठवणे यातून विद्रोह करणे हे दमित साहित्य शिकवते, तसेच दमित साहित्य हे वर्ग आणि वर्गवादाच्या विरोधी आवाज उठवते, हिंदू धर्मातील चातुर्वर्ण्याकडून विशेष करते, व माणसाचा माणूस म्हणून वागवते, दमित साहित्य, समता, बंधुता, न्याय, आणि प्रज्ञा, क्षिप्त, करुणा, या मानवी, मूल्यंच्या पुरस्कार करते.

दमित साहित्यात समाजवादी, जीवनवादी, नीतिवादी, या भूमिका मांडले गेले आहे. दमित साहित्याने मराठी साहित्याचा एक वेगळे स्थान निर्माण केले आहे. दमित साहित्यविक्रयी वेगळे वैचारिक मीकळी वाट मिळाली, त्यानंतर कथा, कादंबरी नाटक, आत्मकथा, या प्रकारातून अवतरली. दमित लेखक आपली व्यथा- वेदना सांगण्यासाठी लिहितो, आपले दुःख आपले प्रश्न लोकांना समजले पाहिजे. ही त्यांची भूमिका आहे. दमित साहित्य मानवी मूल्यंच्या आणि मानवी अधिकारांची भाषा बोलते. हे साहित्य दमितंच्या चळवळीचे एक अविभाज्य अंग आहे. दमितंच्या समस्यांची व्यापलेले आहे हे प्रश्न जाती व्यस्थेने निर्माण केलेले आहे. दमितंचे अवहेलना भाषा आहे.

अशा या दमित साहित्याच्या विविध भूमिका, दमित साहित्याच्या विविध व्याख्या, दमित साहित्याचे वैशिष्ट्ये यांचा अभ्यास करून दमित साहित्याचे आहेत.

● दमित साहित्याच्या व्याख्या :-

● " आंबेडकरी विचार आत्मशात केल्यामुळे प्राप्त होणाऱ्या या जीवनविषयक दृष्टिकोनाद्वारे स्वतःला आणि आहे."

● " आंबेडकरी विचार आत्मशात केल्यामुळे प्राप्त होणाऱ्या जीवनविषयकी दृष्टिकोनाद्वारे स्वतःला आणि आणि स्वतः प्रीवतीच्या वास्तवाला जाणून घेण्याच्या उत्कट इच्छाशक्तीत शब्दरूप आविष्कार म्हणजे दमित साहित्य " [ग्रामीण, दमित व स्त्रीवादी साहित्य, अश्वतथराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ]

● " वास्तव, लढाऊ, समाजपरिवर्तनाची व माणुसकीची छिद्रांच्या उदारे व आविष्कार म्हणजे दमित साहित्य " (दि. के. वेडेकर,)

● " दमित जीवनाचे दर्शन घडणारे दमितांच्या विचार-भावना प्रकट करणारे, दमितांचे मिहितेने साहित्य ते दमित-साहित्य "

● " आंबेडकरांच्या तत्त्वज्ञानानुन प्रेरणा घेऊन मिहितेनी साहित्य ते दमित साहित्य "

● " दमित हा मानवी प्रगतीस अर्वात मागे पडलेला आणि मागे रेटलेला सामाजिक वर्ग आहे "

∴ दामित साहित्य आणि परंपराविचार :->

वाङ्मयीन परंपरा म्हणजे वाङ्मयीन अंगुबंध नाते संबंध वाङ्मयीन मयाची निर्मिती ही भिन्न भिन्न प्रकृती - पिढ्यांच्या लोकांकडून होत असते त्या निर्मिती क्रमाने इतिहास साकार होत जातो. या वाङ्मयीन कृतींनी राज भेत्सेरुषा इतिहासात समाजातील लोकां प्रमाणेच मूल्यांचे वर्ण असतात. एकेक प्रवाह एकेक परंपरा म्हणून वाङ्मयीन मायांच्या इतिहासात अस्तित्वात असतो. या प्रत्येक प्रवाहातील वाङ्मयीनरुपांचे स्वरूप त्या वाङ्मयीन प्रवाहाच्या प्रयोजनांनी, अधिष्ठानभूत मूल्यांनी निश्चितिले असते. अर्वाचीन मराठी कवितेत अशा ठळक दोन परंपरा दिसतात. एक केशवसुतांनी व दुसरी लाल्यांबी या अर्थात कमीअधिक प्रभावशाली असल्याला इतरही परंपरात किंवा पोटपरंपरा असतात. चार्गाच्या कलाकृती कोणाच्या या संदर्भात या परंपरांचे काही निकष असतात. काही आग्रह असतात. आणी ही कलाकृतीच्या चार्गाच्या वाईटपणाची मूल्या निश्चितिले कलावंतांच्या म्हणजे त्या त्या विवक्षित परंपरांचे या काही निकष असतात काही आग्रह असतात आणी ही कला कृतीच्या काळातील कलावंत आपल्या प्रतिभेचे दोस्त या मित्र इतिहासात जोडत असतो.

दामित साहित्याची या दुळीने ललित साहित्यात संदर्भात परंपरा केशवसुत कोवटकर यांच्या पासूनच नोंद विला गेते. प्राचीन मराठी साहित्याच्या संबंध नाही मसे नाही. सो ओढ्य पठा तो संबंध विरोधासंबंध आहे या विद्रोहविषय म्हणून ओढे कमीअधिक अंशाने मोटे, वरेरकर विभावरीबाई, मुक्तिबोध, कुसुमाग्रज, काही अशी मर्हेकर, करंदीकर, ओठ, सुर्वे अशी मराठी ललित साहित्यातील दामित साहित्याची परंपरा ओढत.

★ समारोप

दलित साहित्य भगवान बुद्ध, माहत्मा फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना प्रेरणास्थानी मानते. डॉ. बाबासाहेब यांच्या पूर्व काळातील गोपनाबाबा तमंगकर, शिवबा, उजवा, कांबळे, किसन कागोजी बंदसोडे, ठाणेरा आकाजी भर्से इत्यादींच्या कार्य व मेळनातून दलित साहित्याची पूर्व पीढिका तयार झालेली आहे. बाबासाहेब यांनी सुरु केलेल्या दलित चळवळीपासून प्रेरणा घेऊन पदे, पोवाडे, वग, हे साहित्या निर्माण झाले. दलित लेखकांनी प्रस्थापित व्यवस्थेला नकार दिला आणि फ्रॉतिकारक विद्रोहाचा मार्ग स्वीकारला. दलित लेखकांनी साहित्यनिर्मितीकडे समाज परिवर्तनाचे प्रभावी साधन म्हणून पाहिले. दलित साहित्याने समाजिक आणि संस्कृती विषयाने विरुद्ध आवज उठवल्या प्रस्थापित व्यवस्थेला नकार केला, यासाठी त्यांनी 'शब्द' आपाले हत्यार बनवले आणि ते साहित्यातून व्यक्त होऊ लागले वादु मयाळडे या समाज प्रबोधन माध्यम म्हणून त्याचा वापर करू लागले. आपल्या जीवनाच्या व्याथा त्यांनी साहित्यात मांडले. साहित्यकृतीचा आशय, रूपबंध, व मूल्य या पातळ्यावर दलित साहित्याने बंडखोरीची भूमिका स्वीकारली सर्व-साहित्य प्रवाहांच्या मुळाशी शोधून हा समान घटक आहे व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर रुढी परंपरेच्या भयावह अन्वयकारक यांच्या जोखडातून दलित वर्गाला यातून बाहेर पडण्याचा या लढाऊ मार्ग दाखविला. पिढ्यांनुपिढ्यांचे अत्याचार, दारिद्र्य, भूक, अन्वय, इत्यादींचा भोगवाटा आला. यामुळेच मनुष्याचे हक्क हिरावून घेणाऱ्या प्रस्थापित धर्मस्थित समाजरचना नेली संघर्ष हे दलित साहित्याचे ध्येय आहे म्हणून दलित साहित्याने मनुष्यत्व हेच श्रेष्ठ मूल्य मानले. म्हणून दलित

भारतवाडा राष्ट्रीय शिक्षण संस्था संघलित,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की,

सुरज प्रकाश शेवळे

या विद्यार्थ्याने

मराठी

विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर

दिलेल्या साहित्याचा

उत्तर

या विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण

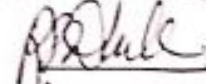
केल आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

Principal

Hutatma Jaywantao Patil Mahavidyalaya
Himayatnagar To. Himayatnagar Dist. Nanded

मार्गदर्शक प्राध्यापक,

प्रा. धुळे आर. एस.

SWAMI RAMANAND TEERTH MARATHWADA UNIVERSITY, NANDED

Choice Based Credit System (CBCS) Course Structure

Faculty of Humanities

M.A. Economics (Semester III & IV)

With Effective From, 2020-21

Subject: Economics

Semester	Paper No.	Name of the Paper	Lectures Per Week	Total No. of Lectures	Marks			Credits
					CA	ESE	Total	
III	IX (Compulsory)	Indian Economic Policy – I	4	50	25	75	100	4
	X (Compulsory)	Public Economics- I	4	50	25	75	100	4
	XI (Optional)	Econometrics- I OR Research Methodology- I	4	50	25	75	100	4
	XII (Optional)	Quantitative Techniques- I OR Economics of Development – I	4	50	25	75	100	4
IV	XIII (Compulsory)	Indian Economic Policy – II	4	50	25	75	100	4
	XIV (Compulsory)	Public Economics- II	4	50	25	75	100	4
	XV (Optional)	Econometrics- II OR Research Methodology- II	4	50	25	75	100	4
	XVI (Optional)	Quantitative Techniques- II OR Economics of Development – II	4	50	25	75	100	4
			P.G. Dissertation/ Project	4	50	25	75	100

1) Continuous Assessment (C.A.): 25 Marks
 Two Class Test each for 5 Marks
 One home assignment for 10 Marks
 One Seminar (with abstract) 5 Marks

2) End of Semester Examination (E.S.E.): 75 Marks

Himachal Pradesh Sahitya Akademi, Himachal Pradesh
Dept of Economics

Academic year 2023-24

class. - M.A.S.Y

Project Work

students Name	Classes
① चेतने वरि शेषराव	M.A.S.Y Economics
② ज्ञानेश्वर राममिनी गणपत	M.A.S.Y Economics
③ देवराजे अंकुश बालराव	M.A.S.Y Economics
④ मुद्योषकर सांग मधुकर	M.A.S.Y Economics
⑤ वैदेहि भास्कर चतुर्	M.A.S.Y Economics
⑥ सुधर्वशी पुरज कलजि	M.A.S.Y Economics
⑦ लालेश्वर पुनिल कशिमाथ	M.A.S.Y Economics

HOD Dept. of Economics

Dr. D.K. Magar

मराठवाडा ग्राणीण शिक्षण संस्था संचलित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.
शै. वर्ष 2023-2024

प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्याचे नांव :- अरोडे वर्ण शेषराव

विषय :- सभ्यशास्त्र

प्रकल्प लेखनाचा विषय :- भारतीय इतिहासाचा अभ्यास

परीक्षा क्र. :- H.B.15.01.39

प्राचार्य.

मार्गदर्शक प्राध्यापक.

D.V. D. C. mizer

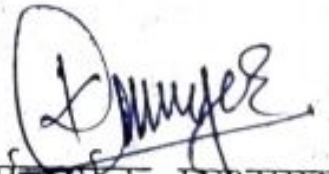
मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचलित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.
शै. वर्ष 2023-2024

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, खरीडे वर्षी शेषराव
या विद्यार्थ्याने अर्थशास्त्र
विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर भारतिय इतिहासातील अर्थशास्त्र
या विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण
केले आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्राचार्य.

मार्गदर्शक प्राध्यापक.
Dr. D. J. J. J.

मराठवाडा ग्राणीण शिक्षण संस्था संचलित,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024

प्रकल्प लेखन कार्य

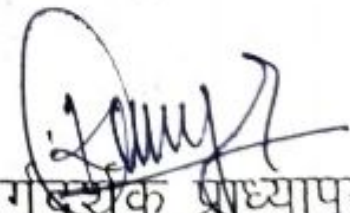
विद्यार्थ्यांचे नांव :- देशमुखे स्वामिनी बाणपत

विषय :- अर्थशास्त्र

प्रकल्प लेखनाचा विषय :- भारतीय वित्त आयोगाच्या अहवाल - 14-15

परीक्षा क्र. :- H.B.15.0.134

प्राचार्य.

मागिरीक प्राध्यापक.
Dr. D. E. Mule

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचलित,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, देशमुखे स्वामिनी शोणपत

या विद्यार्थ्याने द्वयशास्त्र

विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर भारतीय विलत आयोजनाचा

अध्यास - 14वा-15वा विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण

केले आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्राचार्य.

मार्गदर्शक प्राध्यापक.

(Signature)

मराठवाडा मागोण शिक्षण संस्था संवजित,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024

प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्याचे नांव : ~~देवराज~~ अंशुभा जोगेशकर

विषय :- अर्थशास्त्र

प्रकल्प लेखनाचा विषय :- आत्मीय पायाभूत सेवा उर्वरित
अभ्यास

परीक्षा क्र. :- H.B.N.50135

प्राचार्य.

मागवशक अध्यापक
Dr. D. S. Munde

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचलित,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024.

प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्यांचे नांव :- मुधीळकर सार्शंग मधुकर

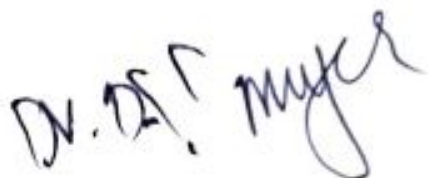
विषय :- अर्थशास्त्र

प्रकल्प लेखनाचा विषय :- वस्तु व सेवा करची (GST) आर्थिक
विकाशातील भूमिकेचा अकृशास.

परीक्षा क्र. :- HB150141.

प्राचार्य.

मागदर्शक प्राध्यापक.

Dr. D. S. Mule

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचलित,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024.

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, मुद्दीलकर शांता मधुकर

या विद्यार्थ्याने अर्थशास्त्र

विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर वस्तु व सेवा क्रांती

या विकासात्मक क्रिया विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण केले आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्राचार्य.

मार्गदर्शक प्राध्यापक.

मराठ्यांचा मागील शिक्षण संस्था संयोजित,

दुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023 - 2024

प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्यांचे नांव :- वेदेली आस्कर धुळे

विषय :- अर्थशास्त्र

प्रकल्प लेखनाचा विषय :- जागतिकीकरणाचे भारतीय अर्थव्यवस्थे
-वरील परिणाम

परीक्षा क्र. :- HB150144

प्राचार्य

माराठ्यांचा मागील शिक्षण संस्था

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण सारथा संचालित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2013-2014

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की,वेदेदी.....आस्वार.....बुके.....
.....या विद्यार्थ्याने ..अभिराम.....

..... विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर जागतिकीकरणाचे अस्तीय अर्थव्यवस्थे
तील परिवर्तन..... या विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण
केले आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्राचार्य

मार्गदर्शक प्राध्यापक.

Dr. D. K. Mhasgare

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संवलिता,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर, जि. नांदेड.

शै. वर्ष 2023 2024

प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्यांचे नांव :- सुयवंशी सुरज बालाजी

विषय :- अर्थशास्त्र

प्रकल्प लेखनाचा विषय :- भारतीय आर्थिक विकासात
लोकसंश्लेषाची भूमिका

परीक्षा क्र. :- HB 150143

प्राचार्य.

मार्गदर्शक प्राध्यापक.
Dr. D.K. Magar

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संवर्लित,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, सुर्यवंशी सुरज बानाजी

या विद्यार्थ्याने

.....या विद्यार्थ्याने अर्थशास्त्र
..... विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर भारतीय आर्थिक विकासात
गोवसंख्येची भूमिका या विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण
केले आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्राचार्य.

मार्गदर्शक प्राध्यापक.
Dr. D. C. Magas

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचलित,

हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,

हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 2023-2024

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, तालवार स्मृति
कशिनाथ या विद्यार्थ्याने अध्यास

विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर महाराष्ट्र ताली क्रीडा कल्याण आभरण

अभ्यास या विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण
केले आहे.

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्राचार्य.

मार्गदर्शक प्राध्यापक.

Dr. D. C. Munde

मराठवाडा यागौण शलक्षण संस्था संवललत,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महावलद्यालय,
हलमायतनगर जल.नांदेड.
शै. वर्ष 2023-2024

प्रकल्प लेखन कार्य

वलद्याथर्याचे नांव :- तोलेनार शुनल कशरलनाथ.....

वलषय :- अर्थशास्त्र

प्रकल्प लेखनाचा वलषय :- महाराष्ट्रनलल लेतड्याच्या आभेयचा

परीक्षा क. :- HB150165 अख्यास

प्राचार्य.

मागदर्शक प्राध्यापक,
Dr. D.K. Magas

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

History M.A. Second Year – Semester III & IV

Semester Pattern

(Choice Based Credit System)

2020-2021

Semester	Core Course	Paper No	Title of the Paper	Lecture/Week	Total no of lectures	CA	ESE	Total Marks	Credits
III	CCHIS IX	IX	Women's In Indian History	04	55	25	75	100	04
	CCHIS X	X	History of Modern Maharashtra	04	55	25	75	100	04
	CCHIS XI	XI	History of Modern World	04	55	25	75	100	04
	CCHIS XII	XII	Tourism Or Trends in Indian History	04 04	55 55	50 25	50 75	100	04
			Total	16	220			400	16
IV	CCHIS XIII	XIII	Women's In Indian History	04	55	25	75	100	04
	CCHIS XIV	XIV	History of Modern Maharashtra	04	55	25	75	100	04
	CCHIS XV	XV	History of Modern World	04	55	25	75	100	04
	CCHIS XVI	XVI	Tourism Or Trends in Indian History	04 04	55 55	50 25	50 75	100	04
			<u>Project</u>	-	-	CA	Report	Total	
			-	-	25	75	100	04	
			Total	16	220			500	20

Note:- CA: Continuous Assessment.

ESE: End of Semester Examination

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था हिमायतनगर द्वारा संचलित,
हतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय, हिमायतनगर

ता. हिमायतनगर जि. नांदेड- ४३१८०२.

(संलग्नित : स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड).

कॉलेज कोड : 165

Recognized by UGC U/s 2(f) and 12(B), NAAC accredited with 'B' Grade (CGPA 2.48)

website : www.hjpmh.in

Fax No. 02468-244106, Ph.No. 244406

जना वाणिज्य वज्ञान व पदव्युत्तर (एम ए मराठी) इतिहास, अर्थशास्त्र)

मा. सूर्यकांता

अरुण कुलकर्णी

डॉ. उज्वला सदावर्ते

की केंद्रीय राज्यमंत्री, भारत सरकार)

प्राचार्या

अध्यक्षा

सचिव

मो. 9657770081

हुजपामहि /

दि. 06/05/2024

It is hereby certify that **Dr. Vasant Vankatrao kadam** has been successfully guide to student of M.A. history Of P.G. dissertation on the following subject in academic year-2023-2024

(Summer Exam-2024)

Sr. No	Student Name.	Class	Seat No.	Subject
1	Borewar-Ganesh Shivajirao	MASY	HB 153035	कर्मयोगी बाबा आमटे जीवन व कार्य एक ऐतिहासिक अवलोकन
2	Gaddalwad Komal Gangadhar	MASY	HB 153036	मध्ययुगीन भारतातील स्त्री जीवन एक चिकित्सा
3	Hendre Joshna Maroti	MASY	HB 153037	स्त्री उद्धारक महात्मा फुले एक ऐतिहासिक चिकित्सा.
4	Kharode Balaji Ghanshyam	MASY	HB 153038	महात्मा ज्योतिबा फुले यांचे सामाजिक कार्य
5	Khokale Shriram Narayan	MASY	HB 153039	स्वातंत्र्य लढ्यातील क्रांतिकारकांचा चिकित्सक अभ्यास

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था हिमायतनगर द्वारा संचलित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय, हिमायतनगर

ता. हिमायतनगर जि. नांदेड- ४३१८०२.

(संलग्नित : स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड).

फॉलेज कोड : 165

Recognized by UGC U/s 2(f) and 12(B), NAAC accredited with 'B' Grade (CGPA 2.48)

www.hjpmh.in

website : www.hjpmh.in

Fax No. 02468-244106, Ph No 244406

ना. वाणज. विज्ञान व पदव्युत्तर (एम.ए. मराठी, इतिहास, अर्थशास्त्र)

अरुण कुलकर्णी

डॉ. उज्वला सदावर्ते

प्राचार्या

सचिव

मो. 9657770081

दि.

6	Khude Vaishnavi Ganpat	MASY	HB 153040	हिमायतनगर तालुक्याची भौगोलिक पार्श्वभूमी एक अभ्यास.
7	Mane Dahanshree Ramesh	MASY	HB 153041	क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांचे शैक्षणिक कार्य एक चिकित्सा
8	Rahulwad Ankita suryabhan	MASY	HB 153042	नांदेड जिल्ह्यातील कला वैभव एक चिकित्सा
9	Shinde Shalini Vitthal.	MASY	HB 153043	हिमायतनगर चा इतिहास एक सांस्कृतिक अवलोकन

[Signature]
Principal
Hutatma Jaywantarao Patil Mahavidyalaya
Himaytnagar Ta. Himaytnagar Dist. Nanded

मराठवाडा ग्राणीण शिक्षण संस्था संचलित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.
शै. वर्ष 2023-2024

प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्यांचे नांव :- दाहुलवास अंकिता सुभाष

विषय :- इतिहास

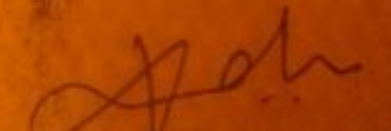
प्रकल्प लेखनाचा विषय :- नांदेड जिल्ह्यातील वन्य जैविकी अभयारण्य

परीक्षा क्र. :- HB.153042

Principal

Hutalima Jaywantrao Patil Mahavidyalaya
Himayatinagar To Himayatinagar Dist. Nanded

मार्गदर्शक प्राध्यापक

अनुक्रमिका

प्राचीन काव्य	५६६ - ७ -
१) मादिस जिम्ह्याची आंगोलिक व लीला. सिक पावडिझमी	३ - १२
२) मदीगिरी	१३ - २५
३) रामास	२६ - ३८
४) कृष्णादा	३९ - ५२
५) मादिस जिम्ह्यातील लेखा	५५ - ६६
असंख (अमारोप)	६७ - ६९
अंदाज सुची	७० - ८१

***** () *****

इ.स.पू. १००० ई

यूनीटि आनीटि सारकिलेन तेंडल मॉडि
 म्हादेवा जेन्ना काणिते किल्लेन ते सारकिलेन
 म्हादेवा हे दोनो वायुवरी वायु, कुण्डर आनीत डाहिले म्हादेवा
 म्हादेवा उलोवले आनीत वायुवरी म्हादेवा उलोविलेना
 म्हादेवा उलोविलेना ही पारंपरा पुढेही चालू राहिली.
 म्हादेवा जेन्नात वायुवरी डाहिले म्हादेवा जेन्ना वायुवरी वेंकल
 ल बांधे पारंपरा म्हादेवा आहे. म्हादेवादेवा व हडप्पा
 म्हादेवापारुन किल्ला हा वायुवरी पचलिले आहेत.
 म्हादेवा आनी डाहिले किल्ले आहेत. आणि किल्लाचे
 दोन पुकार पडनात. म्हादेवा व वेंकल दुर्ग किल्ले
 आहेत. तर म्हादेवा हा डाहिले किल्ला आहे. या अर्थ
 किल्लाचे इतिहास व सामर्थ्य वायु, म्हादेवा, कुण्डर,
 पुण्डरीक, चमर, फांकीया आणि म्हादेवा वायुवरी
 म्हादेवा पुनून कुण्डर होतना आहे.

म्हादेवा किल्लाचे प्राचीन इतिहास
 व म्हादेवाचे फार मोठा वारसा मिळालेला आहे.
 या किल्लाचे मानवाहन, वायुवरी, वायुवरी, चामुण्डर,
 म्हादेवा, कुण्डर, कुण्डर, कुण्डर, कुण्डर आणि म्हादेवा
 म्हादेवाचे अर्थ आहे आहिलेनात. पुनून कुण्डर व
 म्हादेवा आणि किल्लाचे माहिती होवनापुनी या ठिकाणी
 म्हादेवा किल्लाचे माहिती जाणविली आहेत.

***** () *****

***** ()*****

२. सिद्धांत

२. सिद्धांत

1) shaman A. Ancient Indian history culture and Archaeology Delhi, Adhya. Publication 2002, P4

2) James ferguson and James Burgess the cave temples of.

3) beads - 1, 53, 7.

4) Allchin and Bristle The Birth of Indian civilisation England, Penguin books, 1968 P.117

5) Marshall John. Mohenjodaro and the Indus civilisation vol. I, London, 1931, P. 228

6) sharma Y.P. Remains of Early historical cities Archaeological Remains and museums. Part I Archaeological survey of India. Delhi, 1964. pp. 43-84

7) कालिदास का काल (अनुवाद - अशोक - 2-4)
अशोक - अ. श. का अ. म. म. म. , 1995, अ. म. म. म. - 6,
अ. म. म. म. - 1 अ. म. म. - 1, 4 - 364

***** ()*****

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचलित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.
शै. वर्ष 2023-2024

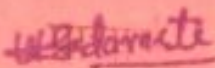
प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्याचे नाव :- अशोडे धानाजी धनशाम

विषय :- मॉडरन M.A. ST

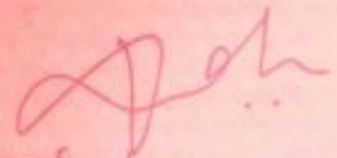
प्रकल्प लेखनाचा विषय :- स्वातंत्र्य (नव्यासिद्ध स्थानिकीकरण
लोक शिक्षण) अध्याय

परीक्षा क्र. :- H.B.15.3038

Principal

Hutatma Jaywantrao Pali Manavidhyalaya
Himayatnagar Tq.Himayatnagar Dist.Nanded

मार्गदर्शक प्राध्यापक

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचालित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.

शै. वर्ष 20 -20

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, अशोक बाळाजी धनशाम
या विद्यार्थ्याने इतिहास
विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर स्वातंत्र्य लढ्यातील काँग्रेस
विषयावर अभ्यास या विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण
केले आहेत.
करीब प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

S. S. S. S.

Principal

Hutatma Jaywantrao Pali Manavidhyalaya
Himayatnagar Tq. Himayatnagar Dist. Nanded

S. S. S. S.
मार्गदर्शक प्राध्यापक

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचलित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.
शै. वर्ष 2023-2024

प्रमाण पत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, हे.प्रे. ज्योत्सना
म.शिवराव या विद्यार्थ्याने निहाय
विषयात, पदव्युत्तर स्तरावर शै. उधारक. भा. फुले
हे.प्रे. ज्योत्सना या विषयावर शोधप्रबंध (प्रकल्प लेखन) पूर्ण
केले आहे. विहित

करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

Principal

Hutabna Jaywantrao Patil Mahavidyalaya
Himayatnagar Dist. Nanded

Principal
मार्गदर्शक प्राध्यापक.

मराठवाडा ग्रामीण शिक्षण संस्था संचलित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.
शै. वर्ष 20 -20

प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्यांचे नांव :- तेद्रे ज्योत्सना भारिहराव

विषय :- इतिहास

प्रकल्प लेखनाचा विषय :- स्त्री उधारक मा. फुले ऐक्य (चिंतित्या)
ऐतिहासिक

परीक्षा क्र. :- H.B.153037

Principals
Principal

Hutatma Jaywantrao Pali Manavidhyalaya
Himayatnagar Tq.Himayatnagar-Dist.Nanded

Principals
मार्गदर्शक प्राध्यापक.

अ. क्रमविका

वस्तुचे नाव	पेज नंबर
* प्रस्तावना	01
१) प्रकरण पहिले * शाब्दपिता मा. फुले यांचे जिवन चरित्र	03
* महात्मा फुले जाती	04
* धार्मिक व्याचा प्रभाव	10
* वास्तु विद्या	11
२) प्रकरण दुसरे * नेहत्याचा उदय जिवनातील महत्वपूर्ण घटना	13
* ज्योतिबा फुले नगरपालिकेचे सदस्य	17
* महात्मा ज्योतिबा फुले आणि काँग्रेस	20
३) प्रकरण तिसरे * महात्मा फुले यांचे समाजसुधारणा	23
* ज्योतिबा फुले अस्पृश्यांचे उधारक	24
* सतीप्रथा आणि विधवा विवाह	27
* शेतकरी व कामगार आंदोलनाचे प्रणेते	30
४) प्रकरण चौथे * महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक कार्य	34
* पहिल्या महिला शिक्षिका सावित्रीबाई फुले	35

प्रस्तावना :-

महात्मा फुले यांचा जन्म
 ११ एप्रिल, १८२६ साली साता. महात्मा
 फुले यांचा वडिलांचा नाव गोविंदराव
 व त्यांच्या आईचे नाव चिमनाबाई था
 दामपत्यांच्या पोटी साता. महात्मा फुले
 यांचे जन्म स्थळ पुणे या ठिकाणी
 साता.

महात्मा फुले यांची जात फुलमाळी
 होती. तसेच महात्मा फुले हे एक अत्यंत
 चांगले समाजसुधारक होते. तसेच त्यांनी
 समाजातील अनेक शुद्ध समाजातील लोकांना
 मदत केली. तसेच त्यांनी आपल्या घरातील
 पाण्याची विट् शुद्ध लोकांसाठी शुद्धी करून.
 आपल्या घराच्या विशेषत जाणून त्यांनी
 तसेच महात्मा फुले यांनी पहिली मुलीची
 शाळा काढली.

तसेच त्यांनी आपल्या पत्नी सावित्री
 बाई फुले यांना शिक्षा दिली. व त्यांना
 मुलींच्या शाळेतील पहिल्या मुख्याध्यापका बनवले.
 तसेच महात्मा फुले यांनी समाजातील लोकांचा
 शिक्षण सहज करून. त्यांनी मुलींसाठी
 शिक्षणाची सुविधा उपलब्ध करून दिली.

***** () *****

संदर्भ सूची:

१) डॉ. गाठाळ एस. एस → आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास
(केलास, पब्लिकेशन्स औरंगाबाद
सुधारित आवृत्ती पुन-२०२२)

२) डॉ. कठारे अनिल → आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास
(विद्यालोक पब्लिशर्स औरंगापुर
औरंगाबाद, आवृत्ती पहिली)

३) डॉ. अनिल कठारे → भारतीय सामाजिक क्रांतीचा
चळवळीचा इतिहास (प्र.शांत पब्लिकेश-
न्स जळगाव प्रथम आवृत्ती २०१५)

४) डॉ. गाठाळ सहेबराव → महाराष्ट्रातील समाजसुधारणेक
(केलास पब्लिकेशन्स औरंगाबाद
नविन सुधारित आवृत्ती २०१६)

५) डॉ. कठारे अनिल व
प्रा. विजया साखरे } आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास
उत्कृष्ट प्रकाशन नांदेड प्रथम आवृत्ती २००८

६) डॉ. किशोर कुमार गव्हाणे,
डॉ. शिंदे एस. पी व
डॉ. कुलकर्णी जयश्री } आधुनिक महाराष्ट्राचा
इतिहास (अरुणा प्रकाशन
लातूर प्रथम आवृत्ती २०१६)

७) डॉ. कठारे अनिल → पूर्वोक्त आवृत्ती दुसरी

८) डॉ. गाठाळ सहेबराव → पूर्वोक्त

***** (DIAMOND) *****

मराठवाडा ग्राभीण शिक्षण संस्था संचलित,
हुतात्मा जयवंतराव पाटील महाविद्यालय,
हिमायतनगर जि.नांदेड.
शै. वर्ष 2023-2024

प्रकल्प लेखन कार्य

विद्यार्थ्याचे नाव :- सुडे वैष्णवी गणपत

विषय :- इतिहास

प्रकल्प लेखनाचा विषय :- हिमायतनगर तालुक्याची भौगोलिक पार्श्वभूमी

परीक्षा क्र. :- HB153040

प्राचार्य

[Signature]

Principal

Hutatma Jaywantarao Patil Mahavidyalaya
Himayatnagar Dist. Nanded

[Signature]

सर्गदर्शक प्राध्यापक

अनुक्रमिका

प्रकरण	शीर्षक	पृष्ठ सं.
1]	हिमाचलनगर (वीरगढ) तालुक्याची भौगोलिक प्राश्नभूमी	7
2]	ऐतिहासिक मागोवा	12
3]	परमेश्वर मंदिर व इतर स्थापत्य	32

***** (1) *****

हिमायतनगर तातुफ्याची भौगोलिक व ऐतिहासिक
पार्श्वभूमी एक निवेदन ?

प्रस्तावना

महाराष्ट्रातील नांदेड जिल्ह्यात हिमायतनगर (वडोणा) हे एक तातुफ्याचे मुख्य ठिकाण असून, या नगरात प्राचीन इतिहास व संस्कृतीचा फार मोठा समृद्ध वारसा त्यामळेचा आहे. तो आजही आपल्याला पुरातत्वीय अवशेष रूपात पाहण्यास मिळतो. या नगरात सात-वाहन, वाकाळक बहामिनी चालुक्य, राष्ट्रकूट, फल्गुणीचे चालुक्य आणि देवगिरीचे यादवकाळीन विविध पुरातत्वीय अवशेष मिळतात. यामध्ये मंदिरस्थापत्य, मूर्तिशिल्प, नाश, आड, गढी व नागरी वास्तु यांचा समावेश होतो. हे अवशेष हिमायतनगर या नगराचा प्राचीन कला व वैभव संपन्नतेचा आणि समृद्धतेचा साक्ष देतात.

मराठवाड्यात असलेल्या आठ जिल्ह्यांपैकी नांदेड हा एक जिल्हा आहे. या जिल्हात एकूण सोळा तातुफे आहेत. त्यापैकीच एक हिमायतनगर (वडोणा) तातुफा होय. हिमायतनगर (वडोणा) हे ठिकाण नांदेड-किनवट मुख्य रस्त्यावर असून ते नांदेड पासून पूर्वेस 80 कि. मि. अंतरावर आहे. तर किनवट पासून अत्यधिके पश्चिमेस 60 कि. मि. अंतरावर आहे. हिमायतनगर (वडोणा) हे वाह्य ऐतिहासिक असून या वाह्याचा परिसरात प्रामुख्याने राष्ट्रकूट, फल्गुणीचे चालुक्य आणि देवगिरीचा यादव काळातील मंदिर स्थापत्य आणि मूर्तिशिल्पाकरोध विद्युत्तेच्या अवस्थेत

***** (2.) *****

अधिकतम. महान पुस्तक प्रकाशन प्रथम हिमायतनगर
(वाढीगा) तालुक्याचा भौगोलिक आढावा घेतल्या
आहे.

भौगोलिक क्षेत्रफळ :-

नांदेड जिल्ह्यात एकूण 16 तालुके
असून त्यापैकी हिमायतनगर (वाढीगा) हे तालुक्याचे
ठिकाण आहे हा तालुका पूर्वेकडे हदगाव तालुक्याचा
एक भाग होता. हदगाव तालुक्याचे क्षेत्रफळ मोठे
असल्यामुळे 03 फेब्रुवारी 2001 रोजी हदगाव
तालुक्याची विभागणी होऊन त्यामधून हिमायतनगर
(वाढीगा) या तालुक्याची निर्मिती झाली आहे. या
तालुक्याचे भौगोलिक क्षेत्रफळ 30542 हेक्टर आहे. या तालुक्या-
तील एकूण गावांची संख्या 69 असून 52 ग्रामपंचा-
यती आहेत.

हिमायतनगर (वाढीगा) च्या सीमा :-

माहाराष्ट्र राज्या-
आ समकालीन नकाशाप्रमाणे नांदेड जिल्हा हा अग्नेय
या उपदिशेस दिशेस आहे. तर नांदेड जिल्हातील
हिमायतनगर (वाढीगा) तालुका हा जिल्ह्याच्या इतरान्य
पूर्व उपदिशेस येतो.

हिमायतनगर (वाढीगा) तालुक्याच्या
पूर्व दिशेस आदिवासी असणारा फिणवट तालुका आहे.
पश्चिम दिशेस हदगाव तालुका आहे. या तालुक्याच्या
उत्तरेस मराठवाडा आणि विदर्भाची सीमा असून
देवगरी पैनगंगा नदी नदी आपलिकडे विदर्भ परिसर

सारांश ६ -

हिमायतनगर आणि परिसरात प्राचीन काळपासून मोठ्या प्रमाणात मंदिरे बांधण्यात आली होती; परंतु आज त्यांपैकी काळपासून मोठ्या प्रमाणात मंदिरे बांधण्यात आली होती; परंतु आज त्यांपैकी बरीच मंदिरे उध्वस्त झालेल्या आढळतात. अशा मंदिरे स्थापन्याचे अवशेष मात्र या ठिकाणी आपल्यापुढे पाहण्यास मिळतात. मंदिरे स्थापन्याच्या भग्नावशेषावरून आपणास प्राचीन मंदिरे स्थापन्याची माहिती देता येते. तसेच आज काही प्राचीन मंदिरे बांगण्या स्थितीतही आढळतात; परंतु आज या परिसरातील मंदिरांच्या आधुनिक पध्दतीने निर्गोष्टात केवळामुळे त्यांचे ऐतिहासिकत्व दिसून येत नाही. परंतु अशा मंदिरांच्या जाल्यावरून त्यांचे ऐतिहासिकत्व स्पष्ट होते. ऐतिहासिक मंदिरात हिमायतनगर (वाणेगा) येथील परमेश्वरमंदिर शिवपती मंदिर, काविका मंदिर वावाजी मंदिर, लक्ष्मण मंदिर, विठ्ठल मंदिर राम-मंदिर व इतर मंदिरांच्या समावेश होते.